

Fredagen den 22 September 1871.

Kammaren sammanträdde kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m.

I anseende till Herr Grefven och Talmannens frånvaro fördes ordet af Herr vice Talmannen.

Justerades protokollet för den 16 dennes.

Herr Statsrådet Abelin: Då vid remissen af den Kongl. Propositionen angående landtförsvarets ordnande några anmärkningar mot densamma icke framställdes, men det af hvad dervid yttrades och sedermera förekommit velat synas, som om Kamrarne önskat begagna en tid, svarande emot den vanliga motionstiden, för att mot det Kongl. förslaget göra de erinringar, hvartill man kunde anse sig ega anledning, har jag äfven trott mig böra uppskjuta att öfver dessa erinringar yttra mig intill dess nämnda tid gått till ända, på det jag måtte kunna i ett sammanhang meddela de upplysningar eller beriktiganden, hvartill erinringarne kunnat föranleda. Det är af denna anledning jag nu först begär ordet och en stunds uppmärksamhet.

Det har icke kunnat vara mig övåntadt, att uti en så grannliga och omfattande fråga som den för handen varande, hvilken berör många enskilda och stora allmänna intressen, skiljaktiga meningar skulle komma att uttala sig, särdeles nu, då omständigheterna borde föranleda att från ord öfvergå till handling. Det framlagda förslaget, hvilket lika litet som något annat menskligt arbete kan göra anspråk på att vara ofelbart, måste naturligen lemna mängen önskan otillfredsställd och kunde svårligen undgå att blifva föremål för anmärkningar och erinringar af åtskilliga slag. Men om det alltså var att motse, att ett sådant öde nödvändigtvis skulle drabba *detta* förslag, så är det ock lika visst, att samma förhållande skulle inträffat med hvilket annat som helst. Och om medvetandet härom å ena sidan må vara en tröst för förslagets upphofsman, så bör nyssnämnda förhållande å andra sidan ingifva den förhoppning, att de, som icke

företrädesvis söka fel i förslaget, men se sina önskingar i en och annan detaljfråga ouppfyllda, skola inse omöjligheten att vinna ett annat förslag, som tillfredsställer hvarje enskild önskan, och derföre låta den egna meningen vika, för att i sin mån främja ett stort och allmänt mål. Den förhoppning torde emellertid icke vara alldeles oberättigad, att det förslag, som nu afbidar Riksdagens omsorgsfulla pröfning, skall befinnas, mer än något annat hittills framlagdt, förmedla de inom Riksdagen uttryckta olika meningarne i ämnet, på samma gång det bereder landet ett starkt försvar samt såmedelst ock den trygghet, som vi med våra bemödanden i denna riktning eftersträfvat.

Våra nuvarande arméförhållanden hafva sedan länge befunnits vara otillfredsställande och sedan någon tid tillbaka ansetts ohållbara — icke så till förståendes, som skulle man vilja öfvergifva den militära grunden för desamma, hvilken tvärtom stödjdes af den uppriysta allmänna meningen inom landet och genom sednaste Riksdags beslut kan sägas hafva vunnit ytterligare stadfästelse. Men man har på sednare tider erkänt behovet af en större och mera omfattande öfning för stammen, af en begränsning af manskapets ålder i tjensten och af förändrade bestämmelser i afseende å dess anskaffnings- och aflöningsätt, hvarjemte man *allmänt* inom och utom riksdagen yrkat på en utsträckt, allmän värnepligt såsom ett oefftergiftigt vilkor för det betryggande försvar vi söka. Det är dessa fordringar, som det Kongl. förslaget sökt tillmötesgå och dervid det gått så långt, som å ena sidan våra nuvarande tillgångar ansetts lämpligen kunna medgifva, och å andra sidan omständigheterna kunnat tillåta, för så vidt indelningsverket, den fasta stödjepelaren för det hela, skall behålla den karakter, det hittills egt och eger.

Jag vill ej nu till besvarande upptaga *alla* de erinringar, som blifvit framställda mot den Kongl. Propositionen. Detta synes mig ock mindre behöfligt, då jag nemligen i den motivering, som föregått de underdåniga förslag, som legat till grund för densamma, gifvit skäl för min, från anmärkarnes afvikande, mening och då jag hysar den förhoppning, att den noggrannare pröfning, Kamrarnes ledamöter hvar för sig blifva i tillfälle egna åt ämnet, skall häfva mångt nu befintligt tvifvel och skingra mången fördom. En och annan af anmärkningarne synes mig dock vara af beskaffenhet att böra redan nu till besvarande upptagas.

Af dessa förekommer först den, som går ut derpå, att de förändrade bestämmelser, som äro ifrågasatta rörande soldatens bostad, skulle föra derhän, att man blott "*räddade skuggan af indelningsverket*", att "*endast skalet bibehölls*", att "*soldattorpet skulle blifva en backstuga*" med alla deraf följande konsekvenser. Den, som i den ifrågasatta anordningen ser en åtgärd, stridande mot indelningsverkets ursprungliga karakter och fiendtlig mot dess fortvaro, den skall, om han gör sig fullt reda för förhållandena vid indelningsverkets införande eller under dess nuvarande form, finna, att genom de föreslagna bestämmelserna i afseende å torpets beskaffenhet man snarare närmat dem till hvad de voro vid indelningsverkets ordnande än tvärtom, då nemligen den areal jord, roten då var ålagd lemna soldaten, i allmänhet utgjorde omkring *ett halft tunnland*, och då i närvarande tid

soldater finnas, hvilka till sina bostäder icke ega stort större areal jord än den nu ifrågasatta. Det är icke heller och har aldrig varit den omständigheten, att soldaten har ett *stort* torp, som utgör det karakteristiska uti indelningsverket, utan dessa omständigheter förenade: *att soldaten är en bofast man* och har sin fasta bostad på rotens grund samt genom sitt aflönings sätt i öfrigt eger ett föreningsband med befolkningen inom den ort han tillhör; *att han har en lång tjänstetid* och såmedelst med kärlek och förtroende sluter sig till sitt befäl och sitt regemente, att han känner sig införlifvad med detta regemente och delar dess pligter liksom dess heder; *att han är en produktiv medlem af samhället* och väsendtligast genom eget arbete drager försorg om sin existens. Och i alla dessa afseenden är institutionen genom de föreslagna, nya bestämmelserna i grunden icke rubbad.

Det är likväl icke antagligt, att de förändrade bestämmelserna skola leda derhän, att den till soldatbostäderna anslagna jord nödvändigtvis eller i de flesta fall skall komma att inskränkas till den s. k. kåltäppan. Der soldattorp redan finnas, och med visso der de äro utskiftade, torde de komma att få behålla den till dem en gång anslagna jorden. För landtmannen i allmänhet och särdeles för den mindre hemmansegaren är det nemligen en obestriddlig fördel att få mot natura-prestationer, sådana som hans gård framalstrar, utbyta en gifven ränta uti penningar, och än större blir fördelen, att i sådant utbyte få öfverlemna en afsöndrad jordlott, som han utan saknad kan afvara eller som han aldrig påräknat såsom en tillhörighet. Ett sådant utbyte är äfven mest eftersträfvadt af soldaten och sålunda för båda kontrahenterna begärligast, hvarföre ock, då, såsom nu är förhållandet, medelarealen af den till soldattorpen i hela riket upplätta jord utgör omkring 2 tunnland, det blir högst osannolikt att rotehållarne i allmänhet skulle med öfvergifvande af de gamla torpen för soldatens räkning påkosta uppbyggandet af nya hus, särdeles som äfven till dessa måste anslås en viss rymd jord, hvilken sannolikt icke komme att strängt begränsas till de såsom minimum uppgifna 50 kvadratstängerna. Fördelen af regleringen i detta hänseende blir derföre hufvudsakligast den, att, sedan en gång uppskattningen af torpjorden och andra för soldathushållet nödiga natura-prestationer blifvit uppgjord och dessa mot den fixerade kontanta lönen utbytta, det tillskott, som för soldatens aflönande blir af nöden och som hittills från rotehållarne utgått under form af hemkall, lön, ökedagsverken, skjuts- och qvarnresor m. m., komme att af staten i kontant gäldas — hvilken anordning på samma gång den skänker rotehållarne en obestriddlig fördel icke hindrar en betryggad utkomst för soldaten; och denna omständighet, att den indelta soldaten, jemte rotelönen, kommer att erhålla ett tillskott af Kronan, förändrar på intet vis hans ställning, ty i sådant fall skulle ju de indelta korporalerna, hvilka alltid uppburit sin lön af Kronan, vara i annan ställning än soldaterna, hvilket likväl icke är förhållandet. Skulle det emellertid så än inträffa att stugan med sin kåltäppa komme att utgöra den vanliga soldatbostaden, så blir stugan dock aldrig någon *backstuga* i den föraktliga bemärkelse, ordet här uttals; ty den, som bebor denna stuga, bor der ej på nåder, och den

omständigheten att soldaten tager sin lön af rotehållaren, ställer honom icke i något beroende af dennes gunst. Soldaten är en statens tjänare, medveten af och ofta stolt i detta medvetande att vara en ordningens upprätthållare, en fosterlandets försvarare i ordets mest omfattande betydelse, och själfva den lön han uppstår af rotehållaren kan han med allt skäl sägas undfå af staten, i det den förre, genom att utbetala lönen, blott, ehuru indirekt, betalar en skatt till staten.

Då man ställer upp det stora torpet: stugan och den stora arealen såsom ett nödvändigt vilkor för att vinna en god indelt soldat, så begår man derigenom icke allenast ett *missstag*, utan en stor *orättvisa*, ty hvem skulle väl med fog kunna säga, att soldaterna i Westmanland, Norrbotten, Westerbotten, Nerike, Helsingland och Elfsborgs län, der medelarealen af torpjorden utgör ett tunnland, eller att soldaterna i Upland, hvilkas torpjordar i medeltal utgöra endast ett halft tunnland, äro sämre eller med mindre goda krigsmannaegenskaper utrustade än t. ex. soldaterna vid Westgöta-Dals regemente, hvilka till sina torp hafva en areal jord af i medeltal 4,66 tunnland? Påståendet vore i sanning djerft och torde ej heller på allvar vågas. Men bostaden, det egna hemmet, der det ej är ett armodets hem, hvilket här ingalunda är fallet, har sin stora vigtej allenast i socialt utan ock i militäriskt hänseende; ty huru utan detta kunna påräkna att finna soldaten på en viss gifven plats? huru kunna under alla förhållanden påräkna den hastiga mobilisering, som kan blifva af nöden? huru, der soldaten ej har sitt egna hem, den omsorgsfulla vård af statens dyrbara materiel han har om händer? Jag har redan länge uppehållit mig vid denna punkt, men anmärkningen har synts mig vara en af de viktigaste, som mot det Kongl. förslaget blifvit framställda, och mycket skulle dervid ännu kunna vara att säga.

På samma gång man klagar öfver ojemnheterna uti bördan af indelningsverket, har man vidare såsom ett fel hos förslaget anmärkt, att man sökt bringa rotehållarnes åligganden till en öfver hela riket någorlunda lika börda, under förmenande, att de rotar, som nu hafva en lägre kostnad än 100 R:dr, skulle få en tillökning i densamma, då deremot de, som nu hafva högre kostnad, skulle få en nedsättning, i vissa fall till så stora belopp, att rotehållarnes samvetsgränhet borde bjuda dem att icke mottaga den erbjudna presenten. Till en början vill jag härvid erinra, att den tanke, som förutsätter, att samma skyldighet bör draga samma börda, utgjorde en grundtanke vid indelningsverkets ordnande, hvilken till en början tillämpades med all den noggrannhet som lät sig göra. Derefter tillåter jag mig uttrycka den förmodan, att den, som påstår, att de förändrade bestämmelserna i afseende å soldatens aflöningssätt skulle åstadkomma en ökad börda för rust- och rotehållare, förbisett de §§ i det Kongl. förslaget, enligt hvilka rotehållare, som ej vilja ingå på de föreslagna bestämmelserna rörande aflöningen, må vid sina gamla förbindelser kvarstå, men det oaktadt åtnjuta rekryteringshjelp samt den indirekta fördelen af sparpennning åt soldaten; och hvad åter beträffar de rotar der siffran ställer sig mycket hög, der har den tillkommit antingen på grund af någon rotehållares välvilja, — hvilken kunnat

vara tillfällig eller för vissa nummer öfvergått till häfd, -- eller ock kan den, der den grundar sig på inkomna uppgifter, vara beroende af en felaktig uppskattning af natura-prestationernas värde, hvarpå jag som ett bevis vill anföra följande exempel: Vid Norra Wedbo kompani af Jönköpings regemente finnes ett nummer, der rotehålllets kostnad för soldaten blifvit upptagen till 513 R:dr 4 öre. I denna kostnad ingår "behållen afkastning" af torpjorden med 458 R:dr 92 öre. Orimligheten af denna summa framgår genast, då man erfar att hela arealen utgör omkring 6 tunnland åker samt 4 tunnland äng och hagmark. Den på rotehållaren kommande brukningskostnaden af torpjorden är uppskattad till 5 R:dr. Hvad utöfver här särskildt angifna kostnader återstår i den uppgifna totalsumman utgöres af kostnad för underhåll af byggnader, städja, lega och hemkall m. m. Det sålunda tillkomna höga beloppet har i det Särskilda Utskottets vid sednaste riksdag afgifna Utlåtande N:o 1 blifvit åberopadt såsom ett bevis på roteringsbördans ojemna tryck. Det vill emellertid förefalla mig som skulle den, hvilken gifvit anvisning på denna siffra, äfven bort veta, hvarifrån den kommit, och att den således icke, såsom i Utskottsbetänkandet är uppgifvet, utgör någon rotehållarens årliga utgift. Vare sig nu att den höga siffran tillkommit genom missräkning eller genom en välvilja från rotehållarens sida, bör emellertid den skänk eftergiften innebära kunna med godt samvete både gifvas och tagas; och man bör, synes det mig, under inga förhållanden förbise, att den reglering, som är i fråga och som afser att utjemna under tidernas lopp tillkomna missförhållanden och förekomma, att de ökade fordringar, som numera ställas på soldaten, återfalla tungt på rotehållaren, har ett mål så stort, att farhågan för att mistänkas vilja emottaga en orättfärdig vinst borde få vika för känslan af det stora hårdt drabbande ansvaret att vore det än blott af grannlagenhet hafva motarbetat detta mål.

Det har ytterligare blifvit sagdt, att det för reparation af soldattorp anslagna belopp, 5 R:dr, vore alltför otillräckligt, äfvensom att i följd af den föreslagna anordningen *twister och gräl skulle alstras i ännu högre grad än förut*. Siffran har tillkommit på följande sätt. Komiterade för utredning af frågan om roterings- och rustningsbesväret hafva upptagit kostnaden för torpets byggnad och underhåll till trenne olika belopp, hvilkas medeltal utgör 11 R:dr 25 öre. Byggnaden anses kunna äga bestånd i högst 100 och minst 50 år, hvarföre medeltalet, 75, blifvit lagdt till grund för beräkningen. Torpets nybyggnadskostnad finnes i länens markegångstaxor upptagen till 400--600 R:dr. Om medelsiffran 500 R:dr fördelas på de 75 åren, blir den årliga nybyggnadskostnaden således 6 R:dr 67 öre, och om från ofvannämnda summa, 11 R:dr 25 öre, drages 6 R:dr 67 öre, återstår för torpets underhåll ett belopp af 4 R:dr 58 öre, som ansetts böra jemnas till 5 R:dr. Den, som ser någon farhåga för, att reparationerna icke skulle ordentligt verkställas, bör ihågkomma, att de äro ställda under statens garanti och att rotehållarne, som kallas till de ekonomiska besigtningarne, hafva tillfälle att dervid bevaka sin rätt; och omöjligen kan jag föreställa mig, att undanrödjandet af en af de mest öfverklagade olägenheterna af indelnings-

verket, nemligen torpunderhållet, skulle alstra tvister i större mängd än förut.

Man har vidare anmärkt, att man icke längre borde fordra soldattorp i de orter, der sådana nu icke finnas, och man har i sammanhang dermed beklagat, att rotehållarne i Skåne *”icke skulle kunna komma i åtnjutande af de åsyftade eftergifterna, förrän de uppfört stuga åt soldaten.”* Vid framställande af sitt förslag i denna punkt har Regeringen måst utgå från en bestämd rättsgrund och denna har här varit de för de särskilda orterna gällande knektekontrakt och särskilda författningar. Att i en allmän förordning skapa undantagsförhållanden för vissa landsdelar har icke ansetts lämpligt; men Regeringen har, för att tillmötesgå hvad på vissa orter vunnit häfd, föreslagit vissa bestämmelser, dem man likväl för att ej begå orättvisa nödgats göra allmänna. Till dessa bestämmelser räknar jag rättighet för rotehållare att med soldat uppgöra om hushyra eller annan ersättning för bostad. Att till exempel för Skåne en gång för alla bestämma en hushyresersättning af 20 R:dr, på samma gång öfriga provinser, som ega att åberopa samma rätt, skulle vara skyldiga att fortfarande uppbygga soldatbostäder och såmedelst utgöra en naturaprestation, som ständigt stiger i värde under det den en gång fixerade hyresersättningen deremot vore i ständigt fallande, vore ju icke rättvisst. Jag har icke heller kunnat föreställa mig, att Skåne skulle kunna blifva lidande på dessa bestämmelser. Såsom förhållandet nu är, hafva rotehållarne skyldighet att uppföra bostäder, och befälet gör i allmänhet sitt bästa för att anskaffa torp åt soldaterna; hvarförutom i legokontrakten införes den bestämmelsen, att soldaten, om han så fordrar, skall erhålla denna förmån. Detta oaktadt är det under närvarande förhållanden ganska få nummer, som lemna torp; och är det då icke antagligt, att sedan befälets inblandning i denna uppgörelse blifvit utsträckt och nyssnämnda villkor icke längre kan i legokontrakten intagas, det inom denna provins eftersträfvade aflönings sätt skall komma att än mera allmänt inträda? Man skall häremot kunna invända, att om icke soldaten kan erhållas för 100 R:dr, så inträffar befälets rätt att blanda sig i saken. Visserligen! men då kostnaden hittills vid en stor del nummer understigit 100 R:dr, är det då antagligt, att denna summa skall komma att öfverskridas, sedan den utsträckta allmänna värnepligten kommer att tillämpas och sedan soldaten har ett årligt tillskott af 10 R:dr från staten? Jag har föreställt mig att rotehållarne i Skåne och dermed jemförliga orter skola af de tillmötesgående förändrade bestämmelserna hafva en gifven fördel.

I öfrigt hafva förekommmit några anmärkningar mot förslaget, med hvilka bemötande jag dock icke vill upptaga Kammarens tid, enär de anmärkta förhållandena äro af mindre vikt och till en del af den beskaffenhet, att de, i fall omständigheterna skulle visa sådant nödvändigt, kunna på administrativ väg rättas. Jag är likväl af den öfvertygelsen och tror mig kunna visa, att anmärkningarne sakna giltig grund, och jag torde dertill återkomma, då frågan ånyo förekommer till behandling i Kammaren.

Några anmärkningar hafva blifvit gjorda äfven mot beväringss-

lagen. Den bästa protest mot deras giltighet torde emellertid vara det faktum, att denna Kammare antagit beväringsslagen i sin helhet och således äfven de stadganden, som här blifvit klandrade.

Slutligen förekommer mot sjelfva organisationsförslaget en och annan anmärkning af den obetydligaste beskaffenhet; men då de dels röja obekantskap med förslaget, dels, i hvad till exempel beträffar användandet af trosshästarne, förutsätta frånvaro af sundt förnuft hos krigsstyrelsen, så anser jag mig icke behöfva upptaga dem till besvarande.

Jag torde nu hafva berört de viktigaste af de erinringar, som blifvit framställda mot det Kongl. förslaget. Hvad jag dervid anfört lärer väl icke på det Särskilda Utskottets förhandlingar och beslut kunna hafva något inflytande, då, enligt hvad det försports, den stora hufvudfrågan derstädes redan undergått slutlig behandling; men jag hyser den förhoppning, att hvad jag anfört och än vidare kan komma att i frågan anföra icke skall af Riksdagens ledamöter lemnas alldeles obeaktadt. — Jag hoppas detta så mycket heldre, som åtskilliga omständigheter sammanknyta sig att göra lösningen af den stora fosterländska frågan från Riksdagens liksom från Regeringens sida liktydigt med inlösen af ett gifvet hedersord.

Redan från år 1840, då för första gången sedan 1812 försvarsfrågan änyo i hvad rörer arméens organisation allvarligt togs om händer, har den stått på dagordningen, och år 1847 antogos af båda statsmakterna de fortfarande godkända grunderna för arméens sammansättning. Åtskilliga åtgärder och uttalanden vittna derefter under olika stadier af frågans utveckling om mer eller mindre lifaktighet, i politiskt liksom administrativt hänseende, för den stora saken, till dess 1867 års Riksdag, — den första efter representationsreformens genomförande, — visade sig inse tiden vara inne att föra den viktiga frågan om vårt försvars ändamålsenliga ordnande till ett lyckligt slut. Den skrifvelse, hvarmed nämnda Riksdag afslöt sina arbeten uti denna fråga, är märklig ej mindre för sina uttalanden i principiellt hänseende, än för det otvetydiga språk, hvarmed uttalas *nödvändigheten* af försvarsfrågans *snara* lösning.

De principiella uttalandena kunna innefattas i följande: att arméen skall bestå af stam och beväring; att stammen skall utgöras af både befäl och trupp, samt att den allmänna värnepligten skall betydligt utsträckas; slutligen att frågan om en lindring i eller aflösning af det på rote- och rusthållare hvilande besvär för första gången framställas och sättes i samband med den allmänna värnepligtens utsträckning.

Den märkliga skrifvelsen innehåller följande beaktansvärda ord: "De omfattande och genomgripande förslag angående landförsvarets förstärkande och arméens ombildning, som till Riksdagen blifvit inlemnade, vittna nogsamts derom, att svenska folket djupt inser och lifligt känner nödvändigheten af att för sitt försvar göra alla de uppoffringar, som utan nationalvälmågans hämmande kunna åstadkommas. Nationen kan aldrig med tillräcklig säkerhet och erforderligt lugn hängifva sig åt sin inre fredliga utveckling, förr än frågan om betryggandet af dess yttre sjelfständighet på ett tillfredsstäl-

lande sätt blifvit löst. Riksdagen skulle derföre illa uppfylla sin skyldighet, om den icke tagit detta viktiga ämne i allvarligt öfvervägande och i afseende derå till Eders Kongl. Maj:t framfört hvad den anser vara nationens önskningsar.“

Trettioett år hafva således förflutit, sedan Riksdagen fordrade en plan för försvarets ordnande; tjugutre år, sedan nu gällande grunder för arméens sammansättning antogos, samt fyra år, sedan nyss citerade märkliga skrifvelse afläts. Och kunna vi väl säga, att sedan dess behovet af försvarets ordnande och förstärkande blifvit förminskadt? Hafva de nyligen timade, uppskakande världshändelserna eller det nuvarande tillståndet i Europa gjort krafvet på att orden måtte öfvergå i handling mindre? Om svaret på dessa frågor kan anses gifvet, så frågar jag vidare, om något berättigar till det antagandet, att intresset för denna landets lifsfråga blifvit hos nationen förminskadt? Slå upp riksdagsprotokollen hvar man behagar och för hvilken riksdag man vill, och man skall på hvarje sida finna uttalad nödvändigheten, att något måste göras och *göras snart*, för att sätta vårt försvarsväsende i ett betryggande skick. Då så är, och då mycket väsendtligt af förarbetena för försvarets ordnande blifvit genom Regerings och Riksdags samfälda arbeten undandjort, då äfven i tvänne hufvudsakliga principfrågor — de om en allmän värnepligt och stamtrupp — åsigterna så mötts, att inga skiljaktigheter kunna sägas vara för handen, men tvärtom så otvetydiga uttalanden egt rum, att det för ingendera af statsmakterna finnes någon möjlighet att derifrån rygga tillbaka, skulle man då sky att till sitt slutliga afgörande ställa fram den fråga, som ännu ensam uppehåller ett fortsatt arbete på denna viktiga angelägenhet? Föga skulle det vara att se landets välfärd till godo, föga skulle man dermed motsvara hvad som måste vara representationens önskan och hvad som utgör landets högt uttalade, berättigade fordran.

Regeringen har nu visat hvad den vill; för Riksdagen återstår att visa, att den *vet* hvad den vill. För båda föreligger pligten att samverka derhän, att beslutet i den viktiga frågan må lända dem till heder samt det kära fosterlandet till anseende och trygghet.

Grefve Mörner, Carl Göran: Att Herr Chefen för Landt-försvars-departementet skulle till vederläggning upptaga en del af de anmärkningar, som här blifvit gjorda mot Kongl. Maj:ts förslag, var lika naturligt som väntadt. För min del skulle jag emellertid icke hafva begagnat detta tillfälle att ingå i gennåle deremot, då sådant möjligen framdeles låter sig göra med mera verkan än nu; och jag skulle icke hafva begärt ordet, om icke i slutet af Herr Departements-chefens yttrande förekommit ett uttryck, som man till svar icke gerna tycker om att höra, nemligen att man icke har sundt förstånd. Derpå vill man dock i allmänhet göra något anspråk. Jag får emellertid trösta mig i det hänseendet dermed, att, då jag endast önskat, att vid trosshästars anskaffning man skulle tillämpa samma method som i den Preussiska staten blifvit med fördel begagnad, man icke gerna skall kunna komma fram och säga, att de, som ordnat den statens militära förhållanden, varit i saknad af denna viktiga egenskap.

Grefve Hamilton, Henning: Då jag icke gerna vill låta komma mig till last en försummelse i uppfyllandet af mitt riksdagsmannakall, men det möjligen skulle kunna såsom en försummelse anses, att jag icke var här tillstädes sistlidne Måndag, då Hans Excellens Herr Justitie-statsministern till besvarande upptog mitt anförande i föregående plenum, har jag ansett mig böra till protokollet anmäla, att anledningen till denna min frånvaro var, att jag af Herr Grefven och Talmannen erhållit fem dagars ledighet från riksdagen för att bevista Södermanlands läns landsting. Att jag i öfrigt icke nu kommer att i någon mån besvara hvad Herr Justitie-statsministern yttrade, hoppas jag skall gillas af Kammarens ledamöter, åtminstone af dem som hört, hvad både han och jag hafva yttrat.

Herr Statsrådet Abelin: Jag vill blott hafva äran upplysa, att hvad Grefve Mörner sagt grundar sig på ett fullkomligt missförstånd. Jag skulle aldrig kunnat tillåta mig ett yttrande sådant som Grefven tillagt mig. Mitt yttrande gällde, att om vissa angifna åtgärder vidtoges af krigsstyrelsen, vore det att hos denna styrelse förutsätta bristande förstånd och omdöme.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{4}$ 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.
